PRIMUL PERIODIC DE ORIENTARE SOCIALISTĂ DIN BIHOR: ÉBRESZTŐ (DEŞTEPTĂTORUL) (ORADEA, 1901)

de

KÖRÖSI ȘTEFAN

Începutul secolului al XX-lea a fost marcat de schimbări esențiale în viața social-economică a Bihorului. O serie de particularități ale dezvoltării au dus la accentuarea contradicțiilor regimului burghezo-moșieresc și, ca urmare, luptele sociale și naționale au luat o amploare fără precedent.

Primele organizații muncitorești din Oradea au luat ființă în a doua jumătate a secolului trecut. Tot în această perioadă au pătruns și ideile marxismului. Este semnificativ că revista *Familia,* care atunci nu a apărut la Oradea, dar a fost citită în județ de pături largi de cetățeni, încă din 1871 a scris despre Marx și importanța învățăturii sale.

În condițiile schimbate ale noului veac, cerința transformării asociațiilor muncitorești într-o puternică organizație de masă a impus necesitatea creării și a unui organ de presă al proletariatului.

După cîte cunoaștem, cea dintîi încercare în această direcție a avut loc în 1901. În 20 octombrie a aceluiași an a apărut *Ebresztö* (Deșteptătorul), cu subtitlul *săptămînal social-economic pentru apărarea intereselor muncitorimii industriale și agricole din județul Bihor*. Foaia a fost editată de un „Comitet de presă de 15". Ea a avut o existență scurtă; se pare că au apărut doar 6 numere. Neavînd încă experiență necesară în lupta împotriva aparatului represiv, gazeta, care a criticat cu multă vehemență regimul dualist austro-ungar, abuzurile săvîrșite pe seama muncitorilor și țăranilor nevoiași, a fost curînd interzisă.

Procesele de presă intentate redactorilor au durat încă mulți ani. Astfel, acțiunea împotriva lui Karoly Vantus, secretarul organizației locale a P.S.D., membru al redacției, pentru articolul *„Pușca de jandarm"*, s-a desfășurat în 1903.

În cuvîntul introductiv al publicației, redacția a precizat că: „Foaia noastră va răspîndi liber și absolut independent adevăratele învățături ale social-democrației și va lupta pentru drepturile muncitorilor asupriți, va fi purtătorul lor de cuvînt". Sublinierea „absolut independent" vizează

https://biblioteca-digitala.ro

evident faptul că, datorită restricțiilor impuse de autorități, gazeta nu putea să apară ca organ de partid. Tot la această restricție se referă și următoarea mențiune: „Nu vom face politică, dar credem și sperăm că țelurile noastre le vom putea realiza, *deocamdată* (Subl. n.s. — Șt. K.) pe această cale“.

De fapt, toate materialele apărute, scrise cîteodată naiv și simplist, au avut un accentuat caracter politic. Colaboratorii săptămînalului erau aproape exclusiv muncitori manuali, mulți dintre ei zidari și dulgheri, membri ai celei mai puternice și combative uniuni profesionale a vremii. Scrierile lor au oglindit viața amărîtă, mizeria, precum și lupta celor ce muncesc. Reproducînd cîteva din titlurile articolelor apărute, ne putem da seama de optica și combativitatea gazetei: *Chinurile sărăcimii* (în nr. 3), *Burghezul propune* (în nr. 4), *Ia ascultă dle. procuror* (în nr. 4), *Cum se bate joc de muncitori* (în nr. 5), *Tirania căpitanului de poliție, Se ia și ultima pernă de la săraci* (în nr. 6), *Veniți cu toții la adunarea populară* (în nr. 6) (este vorba de mitingul inițiat de comitetul de organizare a P.S.D.), *Din mizerie în moarte* (în nr. 5), *Demascarea unui ticălos* (despre un provocator în slujba poliției) (în nr. 1), *Vampirii mizeriei* (în nr. 5) etc. Tonul în care colaboratorii au demascat abuzurile a fost aspru și inechivoc. Pentru ilustrarea acestei afirmații vom cita un fragment din articolul sus-amintit *(Pușca jandarmului)*, în care se scrie: „Iar a funcționat arma jandarmului, vărsînd sîngele cetățenilor nevinovați. Este bine știut că nu este om mai mărginit pe glob decît jandarmul maghiar, în consecință, el este și cel mai brutal. Bine ar fi dacă și bestiile de jandarmi ar fi o dată tratați la fel cum tratează ei pe cetățenii pașnici“ (în nr. 3).

Merită atenție și felul cum a reacționat *Ébresztő* la ațîțarea șovină a unor organe de presă proguvernamentale. A respins cu indignare și revoltă sugestia ca la angajările în serviciu să fie privelegiați muncitorii maghiari. În acest sens, în paginile sale se scriu: „Aceasta ar duce la ațîțarea și permanentizarea urii dintre muncitori de diferite naționalități, ceea ce ar avea consecințe dezasctruoase“ (în nr. 4).

Reiese că organizațiile muncitorești din Bihor, cu toate că nu au ajuns încă la înțelegerea consecventă, marxistă, a problemei naționale, s-au delimitat hotărît de politica de asuprire și dezbinare națională, promovată de cercurile conducătoare ale monarhiei austro-ungare.

Contrar liniei, oarecum generale, dar eronată, a social-democrației vremii, gazeta a acordat atenție și problemelor sărăcimii de la sate. Un articol apărut chiar în primul număr, descriind mizeria ce domnește în mediul rural, a adresat un apel țărănimii sărace, chemînd-o să se organizeze alături de proletariatul industrial.

Este cunoscut faptul că această poziție s-a menținut și în continuare în mișcarea muncitorească din Bihor, ceea ce a dus, în primele decenii ale secolului, la diseminarea neobișnuit de largă a ideilor socialismului în satele comitatului.

În concordanță cu orientarea din acea vreme a mișcării muncitorești, redacția nu a cruțat nici clerul. Luările sale de poziție se refereau însă

https://biblioteca-digitala.ro

la probleme minore și erau mai puțin concrete, mai puțin legate de realitățile locale decît ale publicațiilor socialiste bihorene din următorii ani, care și-au subliniat anticlericalismul lor, atacînd cu înverșunare imensele latifundii bisericești din județ (romano-catolică și greco-catolică îndeosebi), precum și înaltele fețe bisericești, bogăția și huzurul cărora era în flagrantă contradicție cu mizeria maselor.

Gazeta a publicat sistematic știri, telegrame din străinătate despre exploatarea proletariatului, precum și despre ciocnirile de clasă din diferite țări, contribuind astfel la dezvoltarea spiritului internaționalist al celor ce muncesc.

Uniunile profesionale ale muncitorilor au avut rubrica lor permanentă: *Egylet* (Asociația). Dar problema organizării muncitorilor și în afara acestei rubrici a fost prezentă în coloanele publicației. În cadrul unor chemări înflăcărate a fost subliniată de repetate ori importanța unirii oamenilor muncii. Cităm, spre pildă, din articolul de fond (din nr. 5) al gazetei: „Să ne organizăm sub drapelul dreptății, să pășim pe calea luptei și să ne organizăm. Să înființăm organizații muncitorești în toate cartierele, la sate, să lămurim pe tovarășii noștri, că forța rezidă în înțelegere și solidaritate. Dacă poporul, oamenii simpli, proletariatul își va ridica glasul său protestatar împotriva acestei orînduiri mîrșave, atunci ea se va nărui".

Gazeta și-a oferit paginile și publicării încercărilor literare ale muncitorilor. Au fost publicate cîteva poezii și schițe naive, dar pline de patos. Ca o curiozitate amintim poezia *Deșteptarea,* a lui Karoly Vántus, atunci dulgher în vîrstă de 21 ani, activist de frunte al organizației locale, militant de seamă al mișcării muncitorești internaționale în deceniile următoare. Se distinge în ea și patetismul caracteristic creațiilor literare socialiste de la începutul secolului. De aceea, în traducere liberă, redăm ultima strofă (din nr. 3):

„Muncitorule, deșteaptă-te!
Deșteaptă-te și vino cu noi.
Dacă noi vom fi solidari
Nimeni nu ne poate vătăma.“

Din cele expuse reiese că gazeta *Ébresztö,* în ciuda greutăților începutului, a limitelor cauzate de dezvoltarea insuficientă a mișcării și de cunoștințele marxiste reduse ale redactorilor, s-a străduit să aplice o linie consecventă de clasă. Ea a constituit o treaptă necesară și importantă în dezvoltarea luptelor muncitorești din Bihor și face parte, incontestabil, din tradițiile noastre revoluționare.

https://biblioteca-digitala.ro